

УДК 339.92

Луцька Наталія Іванівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
імені академіка УАН З. Маніва
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЧИННИК СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ

У статті розкривається теоретичний зміст питання транскордонного співробітництва як стратегічного чиннику економічного розвитку прикордонних регіонів. Визначено перспективи участі України у транскордонних економічних організаціях. Запропоновано власне розв'язання питання удосконалення участі нашої держави у транскордонних організаціях.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, зовнішньоекономічна діяльність, прикордонні регіони, система економічних відносин, інтеграційні процеси.

Постановка проблеми. Транскордонне співробітництво між двома або більшою кількістю сусідніх адміністративних органів влади (регіональних та/або місцевих органів влади), які розміщені в географічно близьких областях уздовж спільного кордону, було започатковане в Західній Європі в 60–70-х рр. минулого століття.

Таке співробітництво є однією із важливих складових частин процесів європейської інтеграції. Воно розвивається на основі транскордонних зв'язків, що виникають у сфері політики, економіки, охорони навколишнього середовища, культури, освіти, демографічного регулювання, в інших галузях у межах певного транскордонного простору – території, яка охоплює два або більше регіонів прикордонних держав і об'єднує їх за певними географічними та соціально-історичними ознаками. Особливого значення набувають транскордонні економічні зв'язки, які є системою економічних відносин та відображають інтереси на міжрегіональному рівні, що формуються та розвиваються в процесі спільного виробництва, поділу й спеціалізації праці, відтворення факторів виробництва та визначаються дією економічних законів, нормативно-правовою базою і соціально-економічним середовищем прикордонних регіонів. Актуальність дослідження зумовлена тим, що зважаючи на інтеграційну складову транскордонного співробітництва, пошук теоретичних та практичних шляхів його досягнення є вкрай важливим для вітчизняної економічної думки та економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретичного осмислення проблеми транскордонного співробітництва достатньо широко аналізується в іноземній та вітчизняній економіці. Разом з тим, малодослідженим аспектом залишається участь у транскордонному співробітництві прикордонних регіонів, у нашому випадку – українських. Теоретичною основою нашого дослідження стали праці І. Буравського, С. Гакмана, М. Долішнього, Є. Кіша, О. Кушніренка та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у розкритті змісту транскордонного

співробітництва у контексті його впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності прикордонних регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідними передумовами формування і розвитку транскордонного співробітництва є:

- географічна наближеність;
- можливість спільного використання природних, трудових, науково-технічних та інших ресурсів;
- подібність галузевих структур.

Транскордонне співробітництво – це процес, який сприяє суттєвому зменшенню економічної, політичної, соціальної та інших дискримінаційних залежностей між країнами, а також є першочерговим і компромісним кроком на шляху до економічної і, певною мірою, політичної інтеграції держав. Головне значення транскордонного співробітництва в інтеграційних процесах можна вбачати у збереженні максимального ступеня економічної свободи кожної країни-учасниці. За допомогою транскордонного співробітництва можна знайти правильні шляхи трансформації зовнішньоекономічних відносин країн, які зацікавлені в інтеграції [3, с. 136].

Основні форми співробітництва визначаються:

- «географічними особливостями». Співробітництво може охоплювати як малі сусідні області, так і великі географічні зони, та не обов'язково має спиратись на принцип «територіальної близькості». Наприклад, у межах Європейського Союзу у співробітництві можуть брати участь як держави-члени ЄС, так і партнери від третіх країн;

- тематичними напрямками діяльності та базовим рівнем співробітництва. Місцеві та регіональні органи влади можуть співпрацювати, вирішуючи як одну проблему (однопредметне співробітництво, наприклад у сфері економічного розвитку, культури тощо), так і більш широкий діапазон проблем, реалізуючи спільні дії (багатопредметне співробітництво). У цьому контексті співробітництво може бути як короткостроковим (так звані «одноразові дії»), так і довгостроковим, стратегічно зорієнтованим;

- кількістю партнерів, які беруть у ньому участь. Біполярне (двостороннє) співробітництво – це класичний тип, який існує між двома партнерами. Триангуляційним (тристороннім) співробітництвом охоплено трьох партнерів. Співпраця, до якої залучено більше ніж три учасники, називається багатостороннім співробітництвом [15, р. 3].

Вищезазначені фактори настільки сильно впливають на організаційну структуру управління, функціонування, партнерські відносини, що ніяка спільна організаційна тенденція для всіх чотирьох форм співробітництва не може бути ідентифікована.

На нашу думку, місцеві та регіональні органи влади, як правило, одночасно можуть стати учасниками різних форм співробітництва, основними різновидами яких є:

- транскордонне;
- міжтериторіальне;
- транснаціональне;
- співробітництво в рамках Європейських Асоціацій.

Транскордонне співробітництво є однією з форм співробітництва між місцевими та регіональними органами влади. Його основними формами є:

- єврорегіони та подібні до них структури;
- співробітництво на рівні робочих груп;
- співробітництво в межах Робочих Співтовариств;
- співробітництво з міжнародними асоціаціями, спілками, фондами.

На сьогодні відомо багато підходів до визначення поняття транскордонного співробітництва, яке здійснюється в Європі. Всі вони опосередковано або побічно тривалий час використовуються європейськими урядовими та громадськими організаціями, інституціями Європейського Союзу, науковцями та учасниками такого співробітництва з метою більш системного розгляду і вивчення цього явища [9, с. 59].

Так, відповідно до ст. 2 Європейської конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади від 21 травня 1980 р., «транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, що спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які перебувають під юрисдикцією двох або кількох Договірних Сторін, та на укладення з цією метою необхідних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством» [4].

Європейським Парламентом у 1997 р. була підготовлена доповідь з питань транскордонного та міжрегіонального співробітництва («Muller» – доповідь), де наводиться ще одне визначення транскордонного співробітництва. Це таке співробітництво, яке здійснюється вздовж внутрішніх або зовнішніх кордонів ЄС, де центральну роль відіграють регіони (області) [16, с. 21].

Відомі, проте, деякі винятки, які свідчать про існування й інших термінологічних підходів. Першим їх прикладом є звіт Комітету регіонів від 1996 р., у якому йдеться про три основні типи співробітництва між регіональними та місцевими органами влади: транскордонне та міжрегіональне співробітництво (у межах ЄС та інших країн) і так зване міжрайонне (у межах ЄС) [16, с. 22]. Іншим прикладом є звіт 1998 р., у якому Комітет розглядає «транснаціональне співробітництво» між місцевими органами влади як основу європейської інтеграції та виділяє п'ять різних його підтипів:

- 1) транскордонне співробітництво між сусідніми місцевими органами влади;
- 2) транснаціональне співробітництво між місцевими органами влади, які не є сусідами;
- 3) транс'європейське співробітництво між містами та міськими районами або співробітництво у рамках мережі міст;
- 4) глобальні мережі міст;
- 5) транснаціональні неурядові організації.

Для узагальнення всіх типів та форм співробітництва між місцевими та регіональними органами влади в Європі Асоціація Європейських Прикордонних Регіонів (АЄПР) використовує таке поняття, як «транс'європейське співробітництво». Під цим узагальненим терміном АЄПР пропонує об'єднати чотири основні форми співробітництва, які є «композиційними елементами» транс'європейського. До них належать:

- транскордонне співробітництво;
- міжтериторіальне співробітництво;
- транснаціональне співробітництво в рамках Європейського просторового розвитку;
- співробітництво в рамках Європейських Асоціацій, створених місцевими та регіональними органами влади.

Транскордонне співробітництво здійснюється в кількох напрямках, зокрема урядово-регіональному та регіонально-локальному [10, с. 189].

Урядово-регіональне співробітництво базується на міжнародних угодах, які

здійснюються урядовими або регіональними комісіями. Деякі форми такого співробітництва практикуються в занадто децентралізованих країнах, де регіональний рівень має майже урядову владу, як, наприклад, у федеральних землях Німеччини.

Для регіонально-локального співробітництва характерний спонтанний розвиток. Позитивними рисами такої кооперації є особисті контакти з сусідами, що зумовлені лише господарською діяльністю, а також співробітництво в галузі культури.

Суб'єктами транскордонного співробітництва на локальному рівні є органи місцевого самоврядування та територіальні громади по обидва боки кордону. На цьому рівні можуть підписуватися угоди про транскордонне співробітництво між громадами у відповідній сфері або в певному напрямі.

Найпростіша форма транскордонного співробітництва – прямі контакти між територіальними громадами – містами, селищами, які здебільшого є неформальними та спрямовані на спільні дії у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Характерною особливістю такої співпраці є відсутність взаємних фінансових зобов'язань [11, с. 13].

Упродовж останнього десятиріччя у європейських країнах на локальному рівні здійснюється співробітництво на рівні проектів у рамках програми Європейського Союзу INTERREG. З цією метою спеціально створюються структури для виконання проектів, спрямованих на розвиток систем спільного управління міжнародних і транснаціональних органів, співробітництва між малими та середніми підприємствами, а також у сферах охорони здоров'я [8], освіти, навчання і культурних обмінів, захисту навколишнього середовища [7, с. 231], енергетичних мереж, транспорту та комунікацій у прикордонних районах.

Співробітництво на рівні Робочих груп (Спільних Комітетів) за укладеними угодами передбачає періодичні зустрічі сторін, формування спільних органів управління з метою координації та об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем. Слід зазначити, що назви Робочих Груп, Спільних Комітетів можуть бути різними, але відповідно до функціональних обов'язків вони є однаковими. Діяльність спільних органів може фінансуватися кожною стороною окремо або шляхом об'єднання коштів на окремому спільному рахунку.

Наступним рівнем транскордонної співпраці є співробітництво на регіональному (міждержавному) рівні. На якому для здійснення співробітництва здебільшого створюються такі транскордонні утворення, як єврорегіони, міжнародні асоціації, організації, фонди та Робочі Співтовариства.

За ініціативою деяких європейських регіонів (периферійні та прикордонні регіони, гірські райони та регіони з слабorozвинутою економікою), які відчували необхідність співробітництва для спільного вирішення проблем, протягом 70-80-х рр. минулого століття було створено низку міжрегіональних асоціацій та Робочих Співтовариств.

У цьому контексті доречно згадати про Робочу групу Центрально-Європейської Ініціативи (ЦЄІ) з міжрегіональної та транскордонної співпраці, яка була заснована Угорщиною та Польщею на Будапештському саміті ЦЄІ у 2000 р. [13, с. 2]. Головною метою цієї Робочої групи є сприяння міжрегіональній та транскордонній співпраці у країнах-учасницях ЦЄІ, становленню добросусідських відносин, стабілізації, безпеці та прогресу.

З метою розбудови та розвитку транскордонного співробітництва на рівні місцевих органів самоврядування України, Угорщини та Румунії, розробки та реалізації конкретних транскордонних проектів співробітництва в рамках Карпатського регіону 6 жовтня 2000 р. у місті Ніредьгаза (Угорщина) підписано міжнародну трilaterальну Угоду «Інтеррегіо»

про транскордонне співробітництво Закарпатської області (Україна) та області Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина), а також Сату-Марського повіту (Румунія) [5, с. 35].

Угодою передбачена підтримка, координація, організація укладання та реалізації транскордонних проектів і програм. Для їх розробки кожен з учасників Угоди створює робочі групи. З метою координації усієї роботи учасники визначають своїх уповноважених. Запропоновані проекти обговорюються та приймаються на нараді керівників – учасників органів місцевого самоврядування програми «Інтеррегіо». Фінансування проектів та програм реалізується за рахунок учасників угоди за домовленістю та з інших фінансових джерел [6, с. 81-82]. У рамках програми «Інтеррегіо» підготовлено 12 проектів у гуманітарній та економічній сферах, планується створення транскордонних територій з охорони навколишнього середовища, освоєння долини річки Тиса та її природний захист [12, с. 462].

Іншою формою транскордонного співробітництва є співпраця з міжнародними асоціаціями, організаціями, спілками, фондами тощо.

На особливу увагу заслуговує діяльність у рамках Асоціації Європейських Прикордонних Регіонів (АСПР) – «Association of European Border Regions (AEBR)», яка була заснована у вересні 1971 р. [14, с. 41].

Як визначено АСПР, співробітництво в межах асоціацій є «багатостороннім та широкомасштабним транснаціональним ...» [15, р. 15]. Однією з головних функцій діяльності асоціацій є активне лобювання інтересів місцевих та регіональних органів влади. Деякі європейські асоціації вирішують широке коло питань місцевого та регіонального самоврядування, а також проблеми європейської інтеграції («широкомасштабні» асоціації). Разом з тим інші асоціації є «специфічними», оскільки вони задовольняють особливі інтереси груп областей (регіонів) або місцевих органів влади.

Орган транскордонного співробітництва виконує завдання, покладені на нього територіальними громадами або органами влади, відповідно до цілей його діяльності та у спосіб, передбачений національним законодавством, зокрема:

а) діяльність органу транскордонного співробітництва регулюється його статутом та законодавством держави, на території якої розміщена його штаб-квартира;

б) орган транскордонного співробітництва:

– не має права вживати заходів, які можуть обмежити права і свободи окремих осіб;

– фінансується з місцевих та регіональних бюджетів і не має права встановлювати збори фіскального характеру, однак може отримувати прибуток від послуг, наданих ним територіальним громадам або властям, користувачам або третім сторонам;

– зобов'язаний складати річний кошторис та балансовий звіт, які затверджуються аудитором, незалежними від суб'єктів транскордонного співробітництва;

– має враховувати у своїй діяльності інтереси держав, регіони яких беруть участь у транскордонному співробітництві;

– підлягає нагляду, передбаченому у законодавстві держави, на території якої розміщена його штаб-квартира;

– надає інформацію та відповідає на запити, зроблені органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади адміністративно-територіальних одиниць, які задіяні у транскордонному співробітництві.

Транскордонне співробітництво прикордонних адміністративно-територіальних одиниць, що належать суміжним державам, може стати не тільки дієвим фактором

економічного процвітання цих регіонів, а й засобом послаблення напруження в поліетнічних зонах, засобом розвитку добросусідства і взаєморозуміння, що відповідно стає дієвим чинником запобігання виникненню міжнаціональних конфліктів [2, с. 411].

Транскордонне співробітництво дає можливість кожному його учаснику зекономити на адміністративних видатках, оскільки в разі усунення різного роду бар'єрів, спрощення процедури митного оформлення вантажів зменшується потреба в складній системі безперервного контролю за рухом товарів та послуг, що перетинають взаємні кордони членів об'єднання [1, с. 238].

Висновки. Таким чином, генезис транскордонних відносин, слід розуміти як поліструктурний процес системного зближення прикордонних регіонів, прискорення їх соціально-економічного розвитку завдяки запровадження узгодженої системи заходів та організаційних дій, що скеровані на досягнення статичних та динамічних ефектів взаємного зближення господарських систем, та внаслідок цього набуття цілого ряду додаткових синергетичних переваг.

Список використаних джерел

1. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі. / І. Бураковський – К.: Основи, 2000. – 241 с.
2. Гакман С. Державне регулювання процесів запобігання етнополітичним конфліктам у контексті транскордонного співробітництва / С. Гакман // Вісник НАДУ. – 2005. – № 3. – С. 406-413.
3. Долішній М. Україна – ЄС: перспективи регіональної інтеграції / М. Долішній // Вісник Тернопільської акад. народ. госп-ва. – 2001. – Спец. вип. – С. 136-142.
4. Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади 1980 року (ETS № 106): Зб. договорів Ради Європи. – К.: Парламент. вид-во, 2000. – С. 208-212.
5. Кіш Є. Європейські критерії транскордонного співробітництва України «Інтеррегіо» / Є. Кіш // Єврорегіони: потенціал міжетнічної гармонізації: Зб. наук. пр. – Чернівці: Букрек, 2004. – С. 29-45.
6. Кіш Є. За стандартами транскордонної взаємодії / Є. Кіш // Політика і час. – 2003. – № 10. – С. 79-84.
7. Кушніренко О. М. Екологічна політика Європейського Союзу / О. М. Кушніренко // Ефективність державного управління. Вип. 3: Економіка природних ресурсів і довкілля: Практикум / Ю. Бажал, В. Бакуменко, С. Буряк та ін.; За заг. ред. І.Розпутенка. – К.: Вид-во «К.І.С.», 2003. – С. 227-263.
8. Кушніренко О. М. Охорона здоров'я населення в країнах-членах Європейського Союзу / О. М. Кушніренко, О. П. Романюк // Економічний розвиток і державна політика. Вип. 11: Державна політика та економіка охорони здоров'я в Україні: Практикум / М. Білинська, В. Григорович, Л. Жаліло та ін.; За заг. ред. І. Розпутенка, І. Солоненка. – К.: Вид-во «К.І.С.», 2002. – С. 150-191. – Авторські: с. 150-160.
9. Кушніренко О. М. Транскордонне співробітництво як одна з категорій співпраці місцевих та регіональних органів влади / О. М. Кушніренко // Транскордонне співробітництво / І. Бондарчук, І. Грицьак, А. Даруліс та ін.; За заг. ред. Б. Лессера та І. Розпутенка. – К.: Вид-во «К.І.С.», 2003. – С. 59-124.

10. Луцька Н. І. Пріоритетні напрямки розвитку євро регіонів в системі транскордонного співробітництва України / Н. І. Луцька // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2011. – Вип. III. – С. 182-189.
11. Про проведення парламентських слухань на тему: «Про інтенсифікацію співробітництва України з Європейським Союзом у рамках євро регіонів та перспективи транскордонного співробітництва»: Постанова Верховної Ради України від 11 січня 2007 р. № 561 // Голос України. – 2007. – 23 січ.
12. Статут євро регіону «Нижній Дунай» // На шляху до Європи. Український досвід євро регіонів / Є. Кіш, О. Вишняков, М. Лендзел та ін.; За ред. С. Максименка, І. Студеннікова. – К.: Логос, 2000. – С. 212-219.
13. Устав Приграничного Сообщества Еврорегион «Днепр» // Еврорегион «Днепр»: создание и развитие, проблемы и перспективы: Материалы Междунар. учредит. науч.-практ. конф. – Гомель, 2003. – С. 33-40.
14. уцька Н. І. Вплив економіки світогосподарської системи на розвиток регіонів / Н.І.Луцька // Наук. вісник ЧТЕІ КНТЕУ. Вип. II. – 2003. – С. 127-137.
15. Maskell P. Building a Cross-Border Learning Region Handelshojskolens Forlag, Copenhagen Business School Press. / P. Maskell, Tornqvist G. – S. l., 1999. – 85 p.
16. Seagull A development project for the Euroregion Baltic. [Електронний ресурс]. – режим доступу: www.eurobalt.org.

Луцкая Н. И. Транскордонное сотрудничество как стратегический фактор современного развития внешнеэкономической деятельности пограничных регионов

В статье раскрывается теоретическое содержание вопросов транскордонного сотрудничества как стратегического фактора экономического развития приграничных регионов. Определены перспективы участия Украины в транскордонных экономических организациях. Предложено собственное решение вопроса усовершенствования участия нашего государства в транскордонных организациях.

Ключевые слова: транскордонное сотрудничество, внешнеэкономическая деятельность, пограничные регионы, система экономических отношений, интеграционные процессы.

Lutska N. I. Cross-border cooperation as a strategic factor of modern development of foreign economy activity of border regions

The theoretical content of cross-border cooperation problem as a strategic factor of modern development of foreign economic activity of border regions is analyzed in the article. The perspectives of participation of Ukraine in cross-border economic organizations are defined. Personal problem solution of our country participation elaboration in cross-border organizations is suggested.

Key words: cross-border cooperation, foreign economic activity, border regions, economic relationships system, integration processes.

